

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу Мульгіної Оксани Володимирівни на тему «Правовий статус самозайнятої особи у сфері соціального захисту населення України», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право»

Актуальність теми дослідження. Функціонування національної системи соціального захисту породжує значну кількість соціально-правових відносин, учасниками яких виступають різноманітні суб'єкти. Основними з них є органи, що здійснюють соціальне забезпечення та його отримувачі, якими є фізичні особи. Окреме місце серед учасників соціально-забезпечувальних відносин посідають самозайняті особи, чий правовий статус є досить специфічним. З одного боку, будучи фізичними особами, вони перебувають у сфері впливу соціальних ризиків і можуть потребувати надання певного виду соціального забезпечення. З іншого боку, подекуди вони є роботодавцями, страхувальниками щодо себе та своїх найманих працівників, а також можуть безпосередньо надавати певні блага нужденним.

Правовий статус самозайнятої особи як суб'єкта права неодноразово був предметом наукових розвідок учених-правників. Відповідні наукові праці зачіпають різноманітні аспекти правового становища самозайнятих осіб як учасників цивільних, господарських, податкових, зовнішньоекономічних, трудових відносин, відносин у сфері соціального захисту. Означені питання у своїх роботах висвітлювали Т. Жовнір, С. Іванова, О. Кравчук, В. Радінська, А. Сазовнова, Ю. Таракан та ін. Проблеми соціальних ризиків у праві соціального забезпечення досліджували такі вчені, як Н. Болотіна, С. Сінчук, С. Сільченко, Б. Сташків, Г. Яковлева та ін. Проте комплексних наукових розробок проблем правового регулювання правового статусу самозайнятих осіб як суб'єктів права соціального забезпечення наразі не здійснювалося. У зв'язку з цим дисертація Мульгіної Оксани Володимирівни на тему «Правовий статус самозайнятої

особи у сфері соціального захисту населення України» є своєчасним та актуальним науковим дослідженням.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, що містяться в дисертації. Зміст дисертації в цілому характеризується високим теоретичним і науково-методологічним рівнем вирішення поставлених завдань. За допомогою чітких визначень понять, проведеної систематизації та класифікації тощо, авторці вдалося досить аргументовано висловити свою думку щодо особливостей правового статусу самозайнятої особи у сфері соціального захисту населення України. Загалом дисертація, яка виконана у формі спеціально підготовленого рукопису становить цілісне й повністю завершене наукове дослідження з чіткими висновками.

Дисертантка використовувала широкий спектр наукових методів дослідження, зокрема загальнонаукові (діалектичний, аналізу, синтезу, абстрагування, аналогії); окремі методи наукового пізнання, що застосовуються у багатьох галузях наук (порівняльний, кількісного й якісного аналізу, моделювання); методи, розроблені окремими галузями наук (статистичний), а також спеціально-юридичні (формально-юридичний, порівняльно-правовий, системно-структурний). Завдяки чому їй вдалося досягти відповідних результатів свого дослідження й отримати достовірні, обґрунтовані висновки та рекомендації, спрямовані на удосконалення правового регулювання статусу самозайнятої особи в соціально-забезпечувальній сфері.

Наукова новизна одержаних результатів. Дослідження містить низку положень, що мають бути оцінені як внесок у науку права соціального забезпечення.

Так, дисертанткою у роботі *уперше*

– виокремлено наступні форми функціонування самозайнятої особи, як-от 1) суб'єкт, який відіграє специфічну роль у соціальному забезпеченні, будучи як надавачем, так і одержувачем соціального забезпечення; 2) суб'єкт соціального забезпечення, який надає відповідні соціальні послуги в межах державної системи, за допомогою державно-приватного партнерства; 3) суб'єкт, який надає окремі види соціального забезпечення незалежно від діючої системи державного соціального забезпечення, самостійно та в доповнення до наведених систем;

– за особливостями соціально-забезпечувального статусу виокремлено: (1) самозайняту особу як отримувача соціального забезпечення, що обумовлюється її загальною правосуб'єктністю; (2) самозайняту особу як отримувача соціального забезпечення, що обумовлюється її спеціальною правосуб'єктністю, пов'язаною зі здійсненням підприємницької, незалежної професійної діяльності; (3) самозайняту особу як отримувача додаткових недержавних видів соціального забезпечення;

– визначено такі особливості досвіду країн Європейського Союзу, які доцільно врахувати в національному законодавстві України під час удосконалення соціально-забезпечувального статусу самозайнятих осіб: 1) застосування окремими країнами (Австрія) «гібридного» підходу до тлумачення категорії «самозайнята особа»; 2) акцентування уваги на специфічних способах охоплення забезпеченням самозайнятих осіб сільськогосподарського сектору; 3) пропозиції щодо створення спеціального органу, що має контролювати стан виконання різних європейських ініціатив і нормативних положень, які фіксують права у сфері соціального забезпечення для самозайнятих осіб; 4) активізація та залучення до процесу вдосконалення практичної реалізації чинного законодавства у сфері соціального забезпечення самозайнятих осіб; 5) встановлення різних способів для збереження та передачі соціальних прав, які були набуті особою; 6) актуалізація необхідності збору статистичних даних

щодо самозайнятих осіб; 7) організоване інформування самозайнятих осіб про їх права й обов'язки у сфері соціального забезпечення; 8) спрощення адміністративних процедур та вимог до самозайнятих осіб під час доступу до соціального страхування та забезпечення тощо;

– запропоновано прийняти спеціальний законодавчий акт щодо соціального забезпечення самозайнятих осіб, у якому передбачити необхідність упровадження таких видів соціального страхування: 1) страхування від можливої втрати доходу самозайнятою особою, яке може здійснюватися нею добровільно та надасть їй право на (а) одноразову виплату для вжиття заходів щодо відновлення власної платоспроможності на ринку та продовження діяльності; (б) на періодичні виплати протягом визначеного в договорі про добровільне страхування строку для підтримання свого матеріального забезпечення протягом періоду відсутності іншого доходу та пошуку підходящої роботи; 2) соціальне страхування від втрати професійної компетентності, виробничої чи торгівельної спроможності (добровільне), за яким самозайняті особи отримають змогу отримати одноразові соціальні виплати для підвищення власної професійної компетентності, виробничої чи торгівельної спроможності. У законі пропонується закріпити такі державні соціальні послуги, як соціальне консультування, проведення органами зайнятості круглих столів та зустрічей самозайнятих осіб за видами їх діяльності, на яких можливим стане забезпечення обміну досвідом, соціалізації, підтримання соціальних і професійних зв'язків таких осіб.

Внесено пропозиції щодо вдосконалення соціально-забезпечувального правового статусу самозайнятих осіб, серед яких запропоновано виділяти: 1) організаційні; 2) інформаційні; 3) концептуально-стратегічні; 4) нормативно-правові, до яких віднесено: (а) комплексне нормативно-правове реформування: вдосконалення та перегляд норм тих галузей права, які впливають на формування цілісного правового становища самозайнятих осіб в суспільстві та,

як наслідок, визначають особливості соціально-забезпечувального правового статусу наведених осіб та (б) внесення змін до спеціального соціально-забезпечувального законодавства.

Повнота викладу одержаних результатів. У дисертації чітко визначено об'єкт і предмет дослідження. Дисертантка досить вдало сформулювала мету дисертаційної роботи, яка полягає у визначенні поняття й сутності самозайнятої особи як суб'єкта права соціального забезпечення з подальшим розкриттям особливостей її правового соціально-забезпечувального статусу, вивченні зарубіжного досвіду правового регулювання правового статусу самозайнятих осіб у праві соціального забезпечення та формулюванні пропозицій щодо перспектив його використання в Україні.

Дисертація Мульгіної О. В. характеризується ознакою єдності змісту. План дисертації є логічним і послідовним, відповідає змісту проблеми, що досліджується. Виклад матеріалу є логічним і системним, висновки отримали належне наукове та практичне обґрунтування.

Дискусійні положення дисертації. У цілому дисертаційна робота Мульгіної Оксани Володимирівни виконана на належному науковому рівні. Проте як і кожна наукова праця, дисертація містить дискусійні положення, що потребують додаткового обґрунтування, та щодо яких можна висловити певні міркування, які можуть бути враховані дисертантом у подальшій науковій роботі.

1. Так, у підрозділі 2.3. «Самозайняті особи у системі соціального страхування» дисертаційної роботи зроблено висновок, що поняття «соціальне страхування само зайнятих» осіб слід розуміти, «як комплекс прав, обов'язків і гарантій самозайнятих осіб, а також процедур їх реалізації, змістом яких є здійснення обумовлених законом або договором відрахувань до державних або

недержавних страхових фондів, страхових організацій з метою формування ціннісно-матеріальної й організаційної, соціально спрямованої структури, що є основою та джерелом для надання матеріального забезпечення, соціального обслуговування, пільг, компенсацій та інших видів соціального забезпечення, яке спрямоване на подолання або зменшення негативного впливу складних життєвих обставин (соціальних ризиків), що визначені законом або договором як страхові ризики (у разі настання – страхові випадки), що є підставою для отримання такого забезпечення». З наведеного виникає питання щодо страхових ризиків та страхових випадків, зокрема щодо сутності цих правових явищ, у чому полягає їх відмінність, чи це тотожні правові категорії.

2. У підрозділі 3.2. «Проблеми правового регулювання правового статусу самозайнятих осіб як суб'єктів права соціального забезпечення» дисертації зроблено висновок, що «особливість характеру правового інтересу самозайнятих осіб у соціальному діалозі полягає в тому, що він поєднує необхідність захисту прав самозайнятих осіб як роботодавців, страхувальників і самозайнятих осіб як працівників та застрахованих осіб одночасно; відображає прагнення забезпечити врахування особливих умов діяльності самозайнятих осіб, які впливають на соціальні ризики, яким вони піддаються, види соціального забезпечення, яких вони потребують, соціально-забезпечувальні ролі, які вони можуть виконувати тощо». З наведеної тези виникає запитання щодо правового явища «соціальний діалог», тим більше, що він наведений і з-поміж ключових слів. Втім у дисертації не достатньо приділено йому уваги. Зокрема, що таке соціальний діалог та як він співвідноситься з іншим поняттям «соціальне партнерство», чи може це все таки тотожні поняття.

3. Недостатнім також є дослідження існуючого нормативно-правового поля, що регламентує особливості правового статусу самозайнятої особи у сфері соціального захисту. Без усунення недоліків, які існують у соціальному законодавстві, пропозиції авторки щодо удосконалення регламентації правового

статусу самозайнятих осіб як суб'єктів права соціального забезпечення, важко реалізувати на практиці. Варто більш чіткого формулювати пропозиції щодо змісту конкретних норм галузевого законодавства, до яких є необхідність внести відповідні зміни чи доповнення.

Водночас наведені міркування не впливають на загальний позитивний висновок щодо виконаної роботи та не применшують наукової цінності рецензованого дослідження.

Загальний висновок. Дисертаційна робота виконана на високому теоретичному рівні, матеріал дисертації викладено в логічній послідовності, всі висновки отримали необхідну теоретичну аргументацію та є методологічно обґрунтованими. За своїм змістом і загальною спрямованістю дисертаційне дослідження Мульгіної О. В. відповідає обраній нею спеціальності 081 – «Право», робота пройшла належну апробацію. Дисертація є самостійною завершеною роботою, в якій відсутні порушення академічної доброчесності. Оформлення дисертації в цілому відповідає встановленим НАЗЯВО вимогам.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що дисертація Мульгіної Оксани Володимирівни на тему «Правовий статус самозайнятої особи у сфері соціального захисту населення України», подана на здобуття ступеня доктора філософії, відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 року), п. 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня

2022 року № 44, а її авторка, Мультіна Оксана Володимирівна, заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії за спеціальністю 081-Право.

Рецензент:

Кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри трудового права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

Сергій СІЛЬЧЕНКО